

EDUCACIÓ I FAMÍLIA

Preocupant: l'abandó i fracàs escolar dels nois

María Calvo¹

Gràcies a una educació en igualtat, avui podem dir que l'èxit femení és evident tant als centres escolars com a la universitat, tal com mostren les estadístiques i els informes. Tanmateix, mentre nenes i joves avancen amb un seriós compromís acadèmic, els nois es troben en una espiral descendent cada vegada més profunda i protagonitzen unes xifres molt preocupants de fracàs escolar. Els nois estan abandonant un sistema educatiu que és fonamental amb vista a la formació en una masculinitat equilibrada, allunyada de masclismes o models patriarcals. Aquest és un fenomen que no hem de menysvalorar, ja que de l'educació que donem avui als nois en dependrà en gran manera la consecució en el futur d'una igualtat respectuosa entre els sexes.

Estudiar és cosa de noies

L'educació de la dona ha estat un factor clau en la lluita per la igualtat, com a únic mitjà per trencar les cadenes biològiques i socials que ens lligaven i no ens permetien avançar. Aquesta exigència de formació de les nenes i joves, ja iniciada en el segle XVIII per Josefa Amar² i continuada per Concepción Arenal en el XIX,³ va tenir la màxima representant a l'inici del segle XX en la figura magnífica d'Emilia Pardo Bazán, que, com a consellera d'Instrucció Pública el 1910 (primera dona catedràtica a Espanya el 1916), va defensar el dret de les dones a accedir a totes les formes i nivells de l'educació i a l'exercici de professions liberals.⁴

Gràcies a les dones que en el passat van defensar el dret a l'educació en igualtat, avui, en els països desenvolupats, estudiar ha esdevingut “cosa de noies”. En contra del que infundadament pensa la majoria de la societat, com demostren estadístiques recents, són elles les que arrasen des del punt de vista acadèmic. Lluny d'aparèixer tímides i desmoralitzades, les nenes i joves d'avui fan ombra als nois. Aconsegueixen millors qualificacions. Tenen aspiracions educatives més altes. Segueixen programes acadèmics més rigorosos i participen en classes d'alt nivell en més percentatge. Moltes més noies que nois estudien a l'estranger. Les noies es comprometen més acadèmicament. Amb la mateixa edat i condicions, el rendiment escolar és superior entre les alumnes. Les dones són el sexe fort des del punt de vista educatiu. Les xifres de fracàs escolar es nodreixen d'homes i cada vegada

augmenten més.⁵ Com assenyala l'analista Thomas Mortenson, les noies a l'escola a tot el món desenvolupat "passen la mà per la cara als homes".⁶

Donant un cop d'ull a les universitats i centres de postgrau, aviat ens adonem que té lloc una revolució silenciosa. Des de 2017, sis de cada deu titulats a Espanya són dones, representen el 57% dels titulats de màster i estan a punt de superar els homes en l'àmbit dels doctorats. També tendeixen a assolir millor nota mitjana i a completar les carreres més ràpidament que els seus companys.⁷

Dones i STEM. Quin problema hi ha?

Les dones superen els homes en pràcticament tots els àmbits acadèmics, excepte en les anomenades STEM (Ciència, Tecnologia, Enginyeria i Matemàtiques). Malgrat que a l'Estat espanyol la majoria dels matriculats en estudis superiors són dones, elles representen sols el 31,2% de l'alumnat en aquests graus, i suposen només el 12,9% en branques com informàtica.⁸

L'informe de l'OCDE *The ABC of gender equality in education, aptitude, behaviour, confidence* (2015) va posar sobre la taula una dada que s'ha anat repetint amb constància en els darrers anys als països desenvolupats, i molt especialment a Espanya: l'existència d'una escletxa entre els sexes a la branca de ciències i matemàtiques. Per això es prenen iniciatives constants, públiques i privades, amb la finalitat d'arribar a un nombre almenys igual de dones i homes en aquestes àrees.⁹

Tot i això, val la pena destacar que, en els països més avançats en polítiques d'igualtat, com els escandinaus, el nombre d'enginyeres i vocacions tecnològiques entre dones es troba paradoxalment en descens. És com si, un cop assolida una igualtat d'oportunitats real amb l'home, se sentissin plenament lliures per triar l'opció desitjada, que sol ser normalment més propera a les humanitats.¹⁰ En aquest sentit, l'any 2018 l'estudi titulat *La paradoja de la igualdad de género*¹¹ exposava que el percentatge de dones en estudis STEM era menor precisament als països amb més igualtat de gènere –per exemple, Noruega o Finlàndia– i major en altres que són més patriarcals –com ara Turquia, Tunísia o els Emirats Àrabs. La hipòtesi era que on hi havia més seguretat econòmica la professió es tria més per motivacions internes, sense pressió per escollir-ne una de ben retribuïda. Així, conclouia l'estudi, mentre les dones tunisianes recorren als estudis STEM per necessitat, les nòrdiques poden permetre's el luxe de dedicar-se a la infermeria, el dret o la història, encara que cobrin entre un 30 i un 50 per cent menys. El salari no és, en aquests casos i per a aquestes dones, un factor motivacional. Són dones que se senten més compensades per les motivacions intrínseques de la feina triada (temps per a si mateixes i la família, ambient més relaxat) que per les extrínseques (compensació econòmica o prestigi).

Què passa amb els nois?

La paradoxa és que, simultàniament a l'èxit i creixement acadèmic de les nenes i joves, es produeix una caiguda radical dels homes a tots els nivells educatius. Les xifres criden l'atenció. ESADE ha publicat recentment un informe detallat i exhaustiu que ens col·loca en el primer lloc d'Europa (per davant de Romania) en l'abandó escolar primerenc dels homes i amb la major esclatxa sexual de la Unió Europea: els nois abandonen el sistema educatiu en un 17%, mentre que les noies l'abandonen en un 9%.¹² El que és més trist i contrari a la igualtat és que, com assenyala l'informe, aquest fenomen afecta molt especialment les classes més desafavorides. I, encara que és un fenomen que es dona a gairebé tots els països desenvolupats,¹³ a Espanya hi té una especial incidència.

El noi tipus està un any i mig per darrere de la noia tipus en lectura i escriptura; està menys involucrat en el col·legi; el seu comportament és pitjor i és més improbable que acabi cursant estudis universitaris. Les xifres de fracàs escolar es nodreixen d'homes i cada vegada augmenten més. Els nois repeteixen el doble que les noies, tres de cada quatre expedients disciplinaris són de xicots. D'altra banda, superen el 80% en els diagnòstics d'hiperactivitat i dèficit d'atenció. Estan en general menys compromesos acadèmicament.¹⁴

El fenomen afecta igual tots els ensenyaments i cicles. És una realitat que es dona a tot el territori nacional, independentment del color polític dels diferents governs autonòmics, però les administracions educatives no hi fan res. L'any 2011, el Consell Escolar de l'Estat reconeixia que "els homes tenen més dificultats que les dones per prosperar en el sistema educatiu espanyol,

tenen més suspensos, repeteixen més, abandonen abans el sistema educatiu i es graduen en menys proporció que les seves companyes”. Hi afegia també que “el menor èxit escolar dels homes és un fenomen que es manifesta des de fa uns quants anys, curs rere curs, a totes les comunitats autònomes [...] en tots els nivells educatius [...] i en tots els indicadors de progrés relacionats amb la promoció i la titulació”. I conclouia: “És sorprenent que aquest problema, de domini públic, no produeixi alarma social ni cap reacció en la comunitat educativa. En tots els àmbits implicats, familiar, educatiu i social, sembla que s’accepti amb una certa resignació el fet que els nois «van pitjor a l’escola», com si es tractés d’una cosa normal, lògica o sense remei. Crida l’atenció, a més, que un sistema educatiu, com és el nostre, orientat a l’equitat, capaç de detectar i compensar amb eficàcia, en molts casos, les dificultats en el procés d’aprenentatge, no hagi reaccionat davant d’una variable (ser home) que estadísticament és, d’una manera clara, predictora de dificultats escolars.”

En relació amb les nenes, tots estem pendants dels errors del sistema educatiu, de l’assetjament a les escoles, de la manca d’estimulació dels pares, dels rols i estereotips que la societat els imposa. Però, en el cas dels nens, el fracàs i abandó escolar senzillament s’ignoren. Això és injust i porta conseqüències nefastes, ja que el fracàs escolar normalment va unit a indisciplina i mal comportament, i hi ha una estreta correlació entre el comportament i el nombre d’assignatures suspeses.

L’educació dels nois com a garantia del respecte a la dona

Com afirmen alguns experts, “és una realitat que pot transformar i deteriorar la nostra societat, en convertir l’esforç dels nois en inútil, la malenconia en agressivitat i l’agressivitat en problemes de disciplina”.¹⁵

Aquest assumpte no és intranscendent, ja que un noi expulsat del sistema educatiu té moltes possibilitats d’acabar immers en ambients delictius.¹⁶ De fet, s’ha demostrat l’existència d’una passarel·la escola-presó per als xicotets en els centres en què l’alumnat és majoritàriament pobre i pertanyent a minories. Per exemple, a Detroit, 8 de cada 10 nois afroamericans abandonen l’escola pública. Aquests joves, d’edats entre 16 i 24 anys, amb prou feines saben llegir, no tenen feina i un de cada 10 acaba a la presó.¹⁷

Si la finalitat de l’educació és ajudar els nens i joves a transformar-se en homes adults madurs i responsables; si l’objectiu és, per tant, un canvi cap a la llibertat, la responsabilitat i el respecte entre els sexes, hauríem d’atendre el fracàs i abandó escolar masculí amb urgència.

Els nens han d’aprendre a esdevenir homes respectuosos amb les dones, a integrar la manera de ser femenina en el seu món amb tolerància. L’home respectuós no hi neix, s’hi fa. La cultura (l’educació) serveix per regular els

impulsos i adquirir noblesa sobre un mateix. En paraules de Kant, “l’home no arriba a ser home si no és per l’educació”.¹⁸

L’absència, pràcticament total en algunes etapes escolars, de professorat masculí és un altre aspecte que crida l’atenció i que és desatès per les instàncies públiques, de manera que els homes estan mancats de models de masculinitat equilibrada dels quals puguin aprendre com ser home.¹⁹

Si no hi reaccionem a temps, haurem de suportar una generació de joves complicada, amb una absoluta mancança de recursos personals, ja que, com deia Plató, el nen sense disciplinar “és una bèstia aspra, astuta i la més insolent de totes”.

Cada vegada que criem un nen com un home afectuós, responsable i equilibrat, construïm un món millor per a les dones i per a la societat. L’acte més intel·ligent que podem fer actualment per garantir en el futur el respecte entre els sexes és una educació adequada de nens i joves. Si no ho fem ara, haurem de gestionar uns joves homes mancats de les eines necessàries per a una convivència harmoniosa amb el sexe oposat. La disjuntiva és senzilla: com deia Marc Aureli, “educa’ls o pateix-los”.

¹ Professora titular de Dret Administratiu de la Universitat Carlos III de Madrid.

² “Discurso en defensa del talento de las mujeres y de su aptitud para el gobierno y otros cargos en que se emplean los hombres”, a *Memorial literario*, v. VIII, agost 1786.

³ Entre la seva obra literària, hi destaquen, pel compromís amb la dona, *La mujer del porvenir* (1869) i *La educación de la mujer* (1892).

⁴ A Espanya, fins al 1910, les dones no van poder accedir a la universitat. Aquell any una real ordre del 8 de març va autoritzar la concessió de les inscripcions de matrícula sol·licitades per dones “sense necessitat de consultar la Superioritat”.

⁵ *Cifras de la Educación en España. Estadísticas e indicadores. Curso 2016-2017. Edición 2019*, Ministeri d’Educació i Formació Professional, 2019.

⁶ Citat per S. Pinker, *La paradoja sexual*, Paidós, 2009, p. 46.

⁷ El Regne Unit, juntament amb Suècia, té el rècord de dones a la universitat, ja per damunt del 60%. En general, a tot Europa, els llicenciats universitaris homes són un terç menys respecte a les dones.

⁸ *Indicadores comentados sobre el sistema educativo español, 2021*, Fundación Europea Sociedad y Educación y Fundación Ramón Areces.

⁹ Sobre això és destacable la iniciativa desenvolupada a la Universitat Carlos III de Madrid, “Technovation girls”, des de 2008, un programa d’emprenedoria per a nenes i joves entre 8 i 18 anys que, amb l’ajuda de mentors, busquen solució als seus problemes en tecnologia. És un programa que ja s’ha aplicat a més de 370.000 nenes, en més de 120 països. Vegeu també *Descifrar el código: la educación de las niñas y las mujeres en ciencias, tecnología, ingeniería y matemáticas (STEM)*, UNESCO, 2019. I, a l’Estat espanyol, vegeu el *Libro blanco. Situación de las mujeres en la ciencia española*, Ministeri de Ciència i Innovació, 2011.

¹⁰ V. Pascual, presidenta de la Fundación ASTI, *ABC*, 11/02/2020.

¹¹ https://www.researchgate.net/publication/323197652_The_Gender-Equality_Paradox_in_Science_Technology_Engineering_and_Mathematics_Education.

¹² *Fracaso escolar en España: ¿Por qué afecta tanto a los chicos y alumnos de bajo nivel socioeconómico?* Jenifer Ruiz-Valenzuela, José Montalbán Castilla, 2022.

¹³ No estem davant d'un fenomen que se ceneixi estrictament a Espanya. La crisi de l'home transcendeix les nostres fronteres. Alguns països del nostre voltant fa temps que són conscients d'aquesta problemàtica. A principis dels anys noranta, el diari londinenc *The Times* va advertir de la possibilitat de donar lloc a una segona classe d'home sense habilitats i sense feina. També *The Economist* va referir-se als nois com "el segon sexe" el dia de demà.

A França, l'any 2003, *Le Monde de l'Education* va assenyalar la preocupació dels sectors educatius per la patent inadaptació dels nois. Segons aquest mitjà, el fracàs escolar entre els nois els fa patir complex d'inferioritat, la qual cosa provoca una difícil relació i augmenta la tensió amb el sexe oposat.

La revista *Business Week*, al maig de 2003, va publicar un preocupant article ("How the educational system bombs out for boys?") sobre com els nois són marginats pel sistema educatiu, enfront d'unes noies que, en igualtat d'edat, els superen en capacitats.

L'*International Herald Tribune* el 2005 es preguntava: "Com podem ajudar els nostres nens a l'escola?".

La revista *The Economist* (23/XI/2022, "Why are boys doing badly at school?") es preguntava recentment per què els nois van tan malament a l'escola.

¹⁴ Vegeu *Cifras de la Educación en España. Estadísticas e indicadores. Curso 2016-2017. Edición 2019*, Ministeri d'Educació i Formació Professional, 2019.

¹⁵ Informe del Ministeri de Treball i Assumptes Socials, *El rey desnudo. Componentes de género en el fracaso escolar*, 2002, p. 13.

¹⁶ Dades de *l'Emancipatiemonitor 2004*, Oficina de Planificació Cultural dels Països Baixos.

¹⁷ *Given half a chance: the Schott 50 State report on public education and black males*, 2008, Executive Summary, www.blackboysreport.org.

¹⁸ I. Kant, *Sobre la educación (Ueber Paedagogik)*, trad. Annette Churton, introducció de C. A. Foley Rhys Davids, Boston: DC Heath and Co., 1900.

¹⁹ A l'Estat espanyol s'hi observa un alt percentatge de professores en educació infantil (90,6%), encara que no arriba a la mitjana de l'OCDE (96,9%) ni de la UE (96,7%). Les diferències pel que fa a percentatge de dones entre els docents són similars en les etapes d'educació primària i primera etapa d'educació secundària. Les diferències es van fent menys notables a mesura que avancem en el sistema educatiu; així, en educació universitària el percentatge de professores a Espanya (37,3%) és inferior al de la mitjana de l'OCDE (38,2%) i de la UE (40,1%). Font: *Panorama de la educación 2010. Indicadores de la OCDE*. Informe espanyol.